

موانع رشد فضایل اخلاقی
از منظر فلاح‌البلاغه

■ منصوره تاجری

سرشناسه	:	تقریب، منصوره، ۱۳۴۲-
عنوان قراردادی	:	نهج البلاغه، فارسی- عربی، برگزیده، شرح
		Nhjol-Balaghah, Persian- Arabic, Selection, Commantries
عنوان و نام پدیدآور	:	موانع رشد فضایل اخلاقی از منظر نهج البلاغه/منصوره تقریب.
مشخصات نشر	:	مشهد: نامه نرجس، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۱۸۴ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۹۹۷۴-۱۸-۴
وضعیت فهرست نویسی	:	فیب
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. --- دیدگاه درباره اخلاق
موضوع	:	Ali ibn Abi-talib, Imam I, ۶۱۱-۶۰۰ Views on ethics --
موضوع	:	علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه --- نقد و تفسیر
موضوع	:	Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Criticism and interpretation
موضوع	:	اخلاق اسلامی
موضوع	:	Islamic ethics
شناسه افزوده	:	علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه. شرح
شناسه افزوده	:	Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah. Commantries
رده بندی کنگره	:	۲۳۸/۰۲۳/۰۷ ۱۳۹۷
رده بندی دیویی	:	۲۹۷/۹۵۱۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۵۱۹۶۶۳

موانع رشد فضایل اخلاقی از منظر نهج البلاغه

منصوره تقریبی
انتشارات: نامه نرجس
چاپ: اول ۱۳۹۷
شمارگان: ۱۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸۶۰۰۹۹۷۴۱۸۴
قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

مرکز بخش: مشهد مقدس، انتهای خیابان دانش غربی-پشت بیمارستان سینا

مکتب نرجس

شماره تماس: ۰۵۱۳۸۵۴۶۸۷۱-۰۵۱۳۸۵۴۴۶۷۷ دورنگار: ۰۵۱۳۸۵۹۱۱۱۶

پست الکترونیکی: pajoohesn@gmail.com

۱۱		مقدمه
۱۶		فصل اول: کلیات
۱۸		الف) مفهوم شناسی اخلاق
۱۹		ب) چیستی اخلاق فاضله
۲۱		ج) فرق فضایل با محاسن و مکارم
۲۳		د) اخلاق فاضله ذاتی یا اکتسابی
۲۶		هـ) مفهوم شناسی موانع
۲۷		و) مفهوم تربیت، رشد و پرورش
۳۲		فصل دوم: معرفی فضایل اخلاقی
۳۶		۱- فضایل فردی
۳۶		الف) قناعت
۴۰		ب) صبر
۴۵		ج) صداقت
۴۸		د) حیا
۵۱		۲- فضایل اجتماعی
۵۲		الف) حلم
۵۷		ب) تواضع

۶۲		ج) رفق و مدارا
۶۶		د) صله رحم
۷۱		۳- فضایل سیاسی
۷۱		الف) عدالت
۷۶		ب) بصیرت
۸۳		فصل سوم: موانع فردی
۸۶		الف) جهالت
۹۰		۱- آثار جهالت
۹۳		۲- دردهای ناشی از جهالت
۹۴		۳- راه درمان جهالت
۹۷		ب) غفلت
۱۰۱		آثار غفلت
۱۰۵		ج) آرزوهای دراز
۱۰۹		آثار آرزوهای دراز
۱۱۱		د) حب دنیا
۱۱۷		۱- آثار حب دنیا
۱۲۱		۲- راه نجات از حب دنیا

۱۲۳	فصل نهم: موانع اجتماعی
۱۲۶	الف) فرهنگ های ناسالم
۱۳۰	ب) محیط
۱۳۷	ج) زمان
۱۴۴	د) شبهات
۱۴۹	ج) همنشین
۱۵۳	فصل پنجم: موانع سیاسی
۱۵۶	الف) حاکمیت طاغوت و جباران
۱۶۰	ب) فضای سیاسی
۱۶۳	ج) سلوک زمامداران
۱۷۱	فصل پایانی: نتایج

مقدمه

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَا يَبْلُغُ مِذْحَتَهُ الْقَائِلُونَ وَلَا يُحْصِي نِعْمَاءَهُ الْعَادُونَ
وَلَا يُؤَدِّي حَقَّهُ الْمُجْتَهِدُونَ الَّذِي لَا يُذَرِّكُهُ بُغْدُ الْهَمَمِ وَلَا يَنَالُهُ غَوْصُ
الْفِطَنِ...»^۱

ستایش مخصوص خداوندی است که ستایشگرانش هرگز به مدح و ثنای او نمی‌رسند و حسابگران هرگز نعمت‌هایش را شماره نتوان کرد، و تلاشگران هرگز قادر به ادای حق او نیستند، همان خدایی که افکار بلند و ژرف اندیش، کنه‌دانش را درک نکنند و غواصان هوشمند، دسترسی به کمال هستی‌اش پیدا ننمایند.

نهج البلاغه که تفسیر روح قدسی سید الاوصیا علی ابن ابی طالب و رشحه‌ای است از رشحات وجه دستخیزیت بی بدیل امیرالمومنین علیه السلام، در میان جوامع روایی شیعه و اهل سنت درخشش و توانیت ویژه‌ای دارد، زیرا اثری است به درخشندگی نور خورشید، به دانست و زیبایی گل‌ها، به بلندی ستارگان دوردست در آسمانها، به جذابیت، جاذبه عالم هستی، گنجینه‌ای است بزرگ از معارف اسلام، بهترین سرمایه برای تربیت نفوس بشری، مهمترین دروس تعلیم و تربیت و موثرترین برنامه برای ساختن جامعه سالم و پاک، مرهمی است بر تمام درد‌های جانکاه بشریت و رویه موثر برای تلطیف روح انسان‌ها و مبارزه با ظلم و خشونت‌ها و ملامات از گره‌های ارزشمند حکمت و معارف اصیل دینی و آموزه‌های گوناگون فردی و اجتماعی است.

کتاب کان الله رصّع لفظه بجوهر الآيات الكتاب المنزل^۱ کتابی است که گویی خداوند الفاظش را به وسیله آیات کتاب آسمانی به گوهر آراسته است. امام امیرالمومنین (علیه السلام) نه تنها نمونه اعلاّی انسانی دیروز است، بلکه عالی ترین نمونه انسان کامل در امروز و فرداست، روح امام، روح انسان کاملی است که تنها در یک عالم نمی گنجد، بلکه همه مراتب انسانی و معنوی را در بر می گیرد، سخنان آن حضرت هم مختص به یک جهان واحد نیست، بلکه از ریژگ های آثار کلام امام، داشتن زوایای مختلف است. زیرا در نهج البلاغه کسانی که سخن از خداوند و صفات جلال و جمالش به میان می آید، گفتار امام آنچنان برج می گیرد، که خواننده را به دورترین نقاطی که اندیشه انسانی از آن فراتر نرسد، پرت می دهد و زمانی که از مرگ و پایان زندگی بحث می کند تمام روح و بدن انسان را به لرزه در می آورد، وقتی که از عرفان و حکمت کلام آغاز می نماید، روح های تشنه را با زلال خود آن چنان سیراب می کند که در تمام وجود آدمی اثر می گذارد و زمانی که از مسائل اجتماعی رشته سخن به میان می آید دقیق ترین برنامه های زندگی را جهت مبارزه با ظلم و استعمار ارائه می نماید.

به همین خاطر خاور شناس فرانسوی - هانری کربن - معتقد است نه تنها در سطح اسلام شیعه، بلکه در تمامی مذاهب اسلامی و عربی، نهج البلاغه مهم ترین کتاب بعد از قرآن کریم و احادیث شریف نبوی به شمار می رود.^۲

۱- تستری، محمدتقی، بهج البصاغة فی شرح نهج البلاغه، ج ۱، ص ۱۷

۲- رک راجی انور هیفا، امام علی در اندیشه مسیحیت معاصر، ترجمه مرتضی قائمی و

جرج جرداق مسیحی معتقد است اگر دنیای غرب، شخصیتی مثل علی داشت امروز در سراسر دنیا با تاسیس اکادمی ها و پژوهشکده ها، به ارزیابی اندیشه های او می پرداخت و برای بشریت راه نو، نشان می داد و همه مراکز علمی اجتماعی خود را، با نصب مجسمه های وی زینت می بخشید، اما مردم عرب و مسلمان با داشتن این گوهر گران بهای نا شناخته در میان خود، از هزار و چهار صد سال پیش تاکنون متاسفانه نتوانسته اند او را بشناسند و نه از اندیشه های او و پیشبرد اهداف خود بهره مند شوند. جرج جرداق که در موردش، علامه مغنیه شایع نهج البلاغه می گوید: او علی را از نو شناخته و از نو کشف و بیان می کرد که رکن و فکر ما و پیشینیان ما خطور نکرده است. اما خود او اعتقاد دارد که متأسفانه به بنای ترجمه به مفاهیم عالی نهج البلاغه و عمل به آن در راستای هدایت و رهبری انسان به پوسته و ظواهر پرداخته شده است.^۱ اگر چه معرفت به کلام انمه اطهار کائنات و آما و ساده نیست بلکه نیاز به یک سینه امین و فکری وزین دارد چنان که امام فرموده اند:

«... لَا يَعِي حَدِيثَنَا إِلَّا صُدُورٌ أَمِينَةٌ وَأُفُولٌ زَيْنَةٌ»

احادیث ما را درک نمی کنند مگر کسانی که سینه و افول زینت هستند و عقل های استوار دارند.

اما به جهت درک قطره ای از اقیانوس ژرف نهج البلاغه، در این پژوهش به بررسی و شناخت موانع رشد اخلاق فاضله، از نگاه امام پرداخته شده است.

۱- راک جرج جرداق، امام علی صدای عدالت انسانی، ترجمه سیده هادی خسروشاهی،

در موضوع اخلاق و مباحث اخلاق عملی، از قرون اولیه اسلام تاکنون کتب متفاوتی نوشته شده است و بیشتر مولفان به توضیح و تبیین مسائل و مبانی اخلاق پرداخته اند.

مباحث اخلاقی در نهج البلاغه به طور گسترده مورد توجه محققان قرار گرفته و کتبی پیرامون آن تدوین شده است، مانند اخلاق در نهج البلاغه تألیف سید حسن هاشمی و اخلاق در نهج البلاغه از سید کاظم ارفع که در این کتب رذایل و فضایل از نهج البلاغه استخراج و توضیح مختصری پیرامون مباحث ذکر شده است. استاد مصطفی دلشاد در کتاب مزرع مهر به موانع و مقتضیات تربیت در نهج البلاغه پرداخته اند.

فرق عمده این پژوهش با کار دیگران، محوریت مباحث موانع رشد فضایل اخلاقی است که از نهج البلاغه استخراج و راهکارهایی برای خروج ورهایی آن موانع از کلام و سیره امام تبیین شده است.

ساختار این تحقیق در پنج فصل تقسیم شده است. در فصل اول کلیات بحث و مفهوم شناسی صورت گرفته است. فصل دوم جهت آشنایی مخاطبان با فضایل اخلاقی، فضایل به فردی و اجتماعی تقسیم شده و معرفی و تبیین آن از دیدگاه امام صورت گرفته است. اما در فصل های بعد که عمدتاً مباحث این پژوهش است، در ابتدا موانع فردی رشد مورد بررسی قرار گرفته و سپس در فصل دیگر موانع اجتماعی از نگاه امام، مورد توجه قرار گرفته، و در فصل دیگر موانع سیاسی از منظر امام مورد جستجو و پژوهش قرار گرفته و به تبیین آن ها پرداخته شده است. در انتها راه درمان موانع رشد از منظر امام ارائه شده است.